

Τα Κοινά Αγαθά: Η Νέα Εποχή των Περιφράξεων

Χάρης Ναξάκης

Καθηγητής οικονομικών στο ΤΕΙ Ηπείρου, συγγραφέας
charisnax@yahoo.gr

Οι ινδιάνοι Καγιαπό που ζουν στα παρθένα δάση της κοιλάδας της βροχής του Αμαζονίου, χρόνια τώρα αντιστέκονται στην αρπαγή της γης τους από τους μεγαλοκτηνοτρόφους, τις βιομηχανίες καουτσούκ, τις εταιρίες ξύλου και τις μεταλλευτικές επιχειρήσεις. Τα τελευταία χρόνια παρ'όλες τις προσπάθειες για την εξαγορά της σιωπής τους, από την κατασκευάστρια κοινοπραξία Eletrobras, παλεύουν ενάντια σε ένα καταστροφικό φράγμα που θα αφανίσει τη γη τους. Η ιδιωτικοποίηση της παρθένας φύσης του μεγαλύτερου πνεύμονα του πλανήτη, του Αμαζονίου, αποτελεί έναν από τους κρίκους της γιγαντιαίας επιχείρησης για την ιδιωτικοποίηση του κόσμου και της απίσχνασης των κοινών και δημόσιων αγαθών, της κοινής μας κληρονομιάς.

Η κορωνίδα δε της προσπάθειας των πολυεθνικών επιχειρήσεων ή καλύτερα των διεθνικών απάτριδων επιχειρήσεων και του χρηματοπιστωτικού κεφαλαίου, να ιδιωτικοποιήσουν τον πλανήτη και να τον μετατρέψουν σε μια απέραντη δεξαμενή εξαγωγής κερδών είναι η ΤΤΙΡ. Η υπό διαμόρφωση δηλαδή συμφωνία, μεταξύ ΗΠΑ και ΕΕ, για την Συνεργασία Διατλαντικού Εμπορίου και Επενδύσεων, που επιδιώκει να εξαλείψει και τα τελευταία εμπόδια του εθνικού κράτους στην ελευθερία κίνησης των πολυεθνικών, κυρίως στους τομείς της ασφάλειας τροφίμων, στις εργασιακές σχέσεις, στους περιβαλλοντικούς περιορισμούς και στην πρόσβαση τους στις δημόσιες υπηρεσίες. Η ΤΤΙΡ βαθαίνει περισσότερο την παγκοσμιοποίηση και εγκαινιάζει μια νέα εποχή περιφράξεων, την αντεπανάσταση της ιδιοκτησίας. Τα ιδιωτικά αγαθά επεκτείνονται, περιφράσσονται και περιφρουρούνται, γι' αυτό και η συμφωνία προβλέπει όταν θίγονται τα συμφέροντα των

πολυεθνικών να έχουν τη δυνατότητα να ζητούν αποζημιώσεις μέσω ενός ειδικού δικαστηρίου, παρακάμπτοντας το εθνικό δίκαιο. Ο αδύναμος κρίκος βέβαια στα πλαίσια της TTIP θα είναι ορισμένες χώρες-παρίες του Ευρωπαϊκού Νότου (βλ. Ελλάδα), των Βαλκανίων ή της πρώην Ανατολικής Ευρώπης, που είτε ως χώρες είτε ως ολόκληρες γεωγραφικές περιφέρειες των χωρών αυτών θα λειτουργούν ως ειδικές οικονομικές ζώνες, περιοχές δηλαδή χαμηλού κόστους.

Οι περιφράξεις των ιδιωτικών αγαθών, που προϋποθέτουν τη λεηλασία των κοινών αγαθών, εγκαινιάστηκαν ως στρατηγική στις απαρχές της πρώιμης παγκοσμιοποίησης στα τέλη του 17^{ου} αιώνα στην Αγγλία (Κ. Πολάνυι). Οι ευγενείς με τη βία περιέφραξαν τεράστιες εκτάσεις κοινοτικής γης, ανοιχτών αγρών που καλλιεργούνταν από φτωχούς αγρότες, για να τις μετατρέψουν σε βοσκοτόπια, με αποτέλεσμα την αύξηση της παραγωγής μαλλιού, που οδήγησε στην ενίσχυση της βαμβακοβιομηχανίας, σημαντικού πυλώνα της βιομηχανικής επανάστασης. Οι περιφράξεις μετέτρεψαν τα κοινά αγαθά σε ιδιωτικά.

Τι είναι όμως τα κοινά αγαθά; Κοινά είναι τα φυσικά κοινά (νερό, αέρας, δάση, ποτάμια, σπόροι, άγρια ζωή, ενεργειακοί πόροι, κλπ), και τα ανθρωπογενή κοινά (γλώσσα, παράδοση, λαϊκή τέχνη, πληροφορίες κλπ). Τα κοινά αγαθά δεν είναι ιδιωτικά ή κρατικά ή αυτά που δεν ανήκουν σε κανένα, αλλά τα αγαθά που από τη χρήση τους δεν μπορεί να αποκλειστεί κανείς και μπορούν ταυτόχρονα να τα χρησιμοποιήσουν πολλοί, να τα μοιραστούν με τους άλλους. Αρκετοί μάλιστα από αυτούς τους πόρους δημιουργούνται συλλογικά, από τις κοινότητες, που βάζουν προϋποθέσεις για τη χρήση τους, οι οποίες ενσωματώνουν την αρχή της αλληλεγγύης, τη διαχείριση δηλαδή των κοινών με μέτρο, έτσι ώστε να μείνουν και για τις επόμενες γενιές. Οι περιφράξεις των κοινών αγαθών είτε ιδιωτικές είτε κρατικές, ως μηχανισμός διαχείρισής τους, στηρίζονται στο κυρίαρχο ανθρωπολογικό υπόδειγμα του ορθολογικού εγωιστή ανθρώπου.

Η φιλελεύθερη αφήγηση του φύσει ιδιοτελή ατόμου έχει ένα απλό

επιχείρημα: όταν τα αγαθά δεν είναι ιδιωτικά και είναι ελεύθερα και κοινά, τότε αυτά καταστρέφονται, γιατί τα άτομα ορθολογικά σκεπτόμενα επιδιώκουν να μεγιστοποιήσουν το ατομικό τους συμφέρον. Το συνηθισμένο παράδειγμα που χρησιμοποιείται για να τεκμηριωθεί η παραπάνω αφήγηση είναι οι βοσκότοποι. Ένας βοσκός στην προσπάθεια του να μεγιστοποιήσει τα οφέλη του θα υπερβοσκήσει τον βοσκότοπο και θα τον καταστρέψει. Έτσι για να αποφευχθεί η λεγόμενη «τραγωδία των κοινών» θα πρέπει να πάψουν να είναι κοινά και να γίνουν ιδιωτικά, έτσι ώστε να γίνει αποδοτική η χρήση τους. Πλήθος όμως παραδειγμάτων καταρρίπτουν το φιλελεύθερο επιχείρημα. Πολλοί βοσκότοποι για παράδειγμα, μέσω της εμπλοκής των κοινοτήτων και των χρηστών τους, με συλλογικές- συνεργατικές διαδικασίες, με μοίρασμα της εξουσίας και της ευθύνης της διαχείρισης, αλλά και της θεσμοθέτησης όρων χρήσης τους, προφυλάσσονται από την τραγωδία. Κλασικό παράδειγμα ήταν τα τσελιγκάτα στην Ελλάδα.

Η προστασία των κοινών πρέπει να υπερβεί το δίλλημα ιδιωτικός ή κρατικός έλεγχος, τη διάκριση ιδιωτικής και κρατικής εξουσίας. Όταν η διαχείριση των κοινών γίνεται με κανόνες, που θεσπίζονται με συνεργατικές και αμεσοδημοκρατικές διαδικασίες από τους χρήστες και τις κοινότητες, τότε αποθαρρύνεται η ορθολογική επιδίωξη της αύξησης του ατομικού οφέλους, μεγεθύνεται το κοινωνικό-συλλογικό όφελος και αποφεύγεται το κοινωνικό κόστος, η υπερεκμετάλλευση δηλαδή των πόρων. Η προστασία των κοινών θα είναι μια από τις μεγαλύτερες μάχες του 21^{ου} αιώνα που αφορά και την Ελλάδα γιατί τα κοινά δεν είναι στο στόχαστρο μόνο της TTIP αλλά και των μνημονίων.